

УДК: 811.37.02

USING TBL FOR FORMING CRITICAL THINKING IN TEACHING ENGLISH**ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ TBL ПРИ ФОРМУВАННІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ****Soloviova N. D./Соловійова Н. Д.***c.p.s., as. prof. / к.п.н., доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2897-550X>*Kyryvi Rih State Pedagogical University, Kyryvi Rih, Gagarina av. 54, 50086**Криворізький державний педагогічний університет**Кривий Ріг, проспект Гагаріна, 54, 50086*

Анотація. Мета статті - проаналізувати можливості використання методу комунікативних завдань на заняттях з іноземної мови та його потенціалу для розвитку критичного мислення. Зроблено висновок, що метод TBL може виступати методичною основою для розвитку критичного мислення. Використання методу TBL, який орієнтований на зміст, дає змогу зробити навчання критичного мислення більш практично-орієнтованим та гармонійно поєднати формування комунікативної компетентності з розвитком критичного мислення учнів. Виконання завдань спрямовані на розвиток критичного мислення за допомогою прийомів технології розвитку критичного мислення. Три етапи методу TBL (*Pre-task, Task cycle, Language focus*), співвіднесено з 3 стадіями формування критичного мислення (*виклик – осмислення – рефлексія*). Визначено мета кожного етапу заняття за методом TBL, рекомендовано методи та прийоми критичного мислення.

Ключеві слова: метод TBL, критичне мислення, етап заняття, стадія розвитку, іноземна мова, навчання.

Вступ.

Формування критичного мислення з самого дитинства, визначено у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (на період до 2029 року). З моменту прийняття Концепції у вітчизняній науці склались два основні підходи у навчанні критично мислити – через запровадження у навчальному закладі окремого курсу „Критичне мислення” або ж через відповідну організацію матеріалу та спосіб подання інших предметів. Причому для учнів загальноосвітніх закладів найбільш ефективним є безумовно імплементація критичного мислення у традиційні шкільні дисципліни [1]. Дослідники С. В. Савченко, В. С. Курило підкреслюють, що критичне мислення це міждисциплінарний феномен, а технологія формування критичного мислення особистості є універсальною для будь-яких галузей знань та рівнів освіти – дошкільної, загальної середньої, вищої, позашкільної, самоосвіти [2].

Отже, критичне мислення як властивість особистості формується в процесі вивчення всіх дисциплін, позначених програмою підготовки здобувачів загальної середньої освіти, включаючи іноземну мову, і є результатом активної пізнавальної діяльності самого учня. Завдання вчителя – створювати умови для активізації та формування критичного мислення здобувачів освіти у процесі вивчення іноземної мови при використанні технологій, методів та технік розвитку критичного мислення, здійснювати пошук нових підходів до

організації процесу розвитку критичного мислення.

Наразі сформульовані основні теоретичні положення технології розвитку критичного мислення, визначені механізми формування критичного мислення на методичному рівні (В. С. Курило, О. І. Пометун, М. М. Починкова, С. В. Савченко, С. О. Терно, О. В. Тягло, та ін.); надані головні характеристики особливості організації навчання та процес моделювання уроків за технологією розвитку критичного мислення з будь-якого предмета: структура уроку, методи, прийоми та стратегії технології (В. Козира, А. Кроуфорд, А. Лукіянчук, О. Пометун, В. Саул, С. Метьюз, Дж. Макінстер, та ін.). Теоретичні та практичні аспекти розвитку критичного мислення під час навчання іноземних мов в закладах освіти різного типу висвітлено такими дослідниками як І. Ільчук, І. Кондратець, Л. Курнос, С. Мусійчук, О. Нікітченко, О. Тарасова, Т. Полонська та ін. У розробках вчителів-практиків описано досвід впровадження технології критичного мислення на уроках та заняттях з англійської мови під час вивчення окремих тем (Г. В. Калінська, Ю. М. Мілюкова та ін.).

Разом із тим, актуальним для розвитку критичного мислення учнів під час навчання іноземних мов залишається пошук шляхів та підходів системного й послідовного формування навичок та вмінь критичного мислення. На сьогодні практично відсутні дослідження, які б розкривали процес формування критичного мислення в контексті методів навчання іноземних мов. Мета статті - висвітлити особливості використання методу комунікативних завдань (TBL) для розвитку критичного мислення учнів у процесі навчання іноземної мови в закладах середньої освіти.

Основний текст.

На основі закономірності розумової діяльності людини та дидактичного циклу науковці А. Кроуфорд, Е. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер, С. Темпл виділяють три стадії розвитку критичного мислення: «виклик – осмислення – рефлексія» [3]. У зв'язку з цим сучасний урок, зокрема урок з використанням технології розвитку в учнів критичного мислення, як вказують С. В. Савченко та В. С. Курило, слід будувати відповідно до вказаних вище стадій. І стадія (виклик) – актуалізація наявних знань, пробудження інтересу до отримання нової інформації, постановка учнем власних цілей навчання. ІІ стадія (осмислення змісту) – отримання нової інформації, осмислення нової інформації, співвіднесення нових знань з уже наявними знаннями. ІІІ стадія (рефлексія) – цілісне осмислення, узагальнення отриманої інформації, привласнення нового знання учнем, формування власного ставлення до досліджуваного матеріалу. Цей алгоритм можна використовувати при конструюванні будь-якого заняття (уроку, лекції, практичного заняття) в закладах освіти [2].

Технологія формування критичного мислення – це система стратегій і методичних прийомів. На сьогодні відомо багато прийомів і стратегій задля реалізації завдань кожної стадії розвитку критичного мислення. Їх можна знайти в навчальних посібниках та рекомендаціях (О. С. Нікітченко, О. А. Тарасова, В. М. Козира, А. М. Лукіянчук, І. В. Кондратець та ін.), в

розробках уроків вчителів-практиків іноземних мов, або створити самостійно. Однак для розвитку навичок та вмінь, характерних для критичного мислення значення мають не тільки окремі прийоми формування критичного мислення, а комплексний підхід, цілісність застосування технології. Успіх навчання іноземній мові залежить від методу навчання, від того на якому методі навчання побудовано організацію роботи з навчальним матеріалом, організовано діяльність учнів та вчителя. Ураховуючи, що формування критичного мислення під час навчання іноземних мов формується в єдності із комунікативною компетентністю перспективною методичною основою, на нашу думку, може бути метод завдань (Task-Based Learning (TBL)).

Досліджуючи проблему розвитку критичного мислення С. О. Терно зазначає, що потреба у критичному мисленні виникає тоді, коли ми зіштовхуємося зі складними життєвими ситуаціями вибору, що потребують детального розгляду та оцінювання [4]. Отже, для навчальних цілей нам потрібно створювати такі ситуації, коли від учнів очікуються дії по вибору та оцінюванню інформації. Основою таких ситуацій буде конкретне завдання, для виконання якого дії учнів спрямовані на вибір, оцінку та отримання кінцевого результату. Задля формування критичного мислення завдання має бути зорієнтоване на запуск критичного мислення. За допомогою прийомів виконання завдання вчитель ставить учня в такі ситуації та умови, коли їх критичне мислення активізується, діяльність спрямована на аналіз, оцінювання, вибір, створення кінцевого продукту.

Теоретичним та практичним аспектам застосування методу (підходу) (TBL) під час вивчення іноземних мов присвячені дослідження таких зарубіжних науковців як К. Ван ден Бранден, М. Лонг, Д. Нуан, Н. Прабгу, Р. Елліс, П. Скехен, Д. Уїлліс, Дж. Уїлліс та ін. Метод TBL активно розробляється й впроваджується в процес навчання іноземних мов в нашої країні в різних типах навчальних закладів. У працях вітчизняних авторів М. Воробель, С. Жицької, С. Лук'янчук, М. Комогорової, Л. Магас та ін. висвітлено теоретичні та практичні особливості застосування методу TBL під час вивчення англійської у закладах вищої освіти. Дослідники І. А. Горбачова, Н. І. Демчук та ін. приділяють увагу вивченню моделей уроків англійської мови за методом TBL у закладах середньої освіти. Аналіз літератури свідчить про застосування методу комунікативних завдань під час вивчення іноземних мов, але переважно щодо формування комунікативної компетентності учнів. Проте використання методу TBL у контексті формування критичного мислення здобувачів середньої освіти на уроках іноземної мови не було предметом окремого дослідження. Актуальним залишається питання яким чином можна адаптувати успішний методичний підхід TBL до нових вимог сьогодення – формування критичного мислення.

Модель навчання за методом TBL – це виконання завдання. Під завданням розуміється якесь завдання із чітко поставленою метою для отримання кінцевого результату. Тема для завдання пов'язана із реальними потребами учнів та має для них практичну значущість. Величезний діапазон різноманітних комунікативних завдань упорядковано Дж. Вілліс та Д. Віллісом. На основі

критерію домінування когнітивного процесу дослідники визначили наступні типи завдань: listing and/or brainstorming (складання списків/ мозковий штурм); ordering and sorting (впорядкування та сортування); matching (співставлення); comparing (порівняння); problem – solving (вирішення проблем); projects and creative tasks (проекти та творчі завдання); sharing personal experiences and story telling (обмін особистим досвідом, розповідання історій) [5]. При цьому навчальний процес зазвичай вибудовується на основі не розрізнених завдань, а взаємопов'язаних та взаємозумовлених послідовностей завдань із прогресивним зростанням їх складності [5].

Заняття на основі TBL різні автори описують як заняття, яке складається з трьох етапів. Дж. Вілліс та Д. Вілліс пропонують наступні три етапи: 1) підготовчий етап (Pre-task), 2) етап виконання завдання (Task cycle), який складається з роботи над завданням (Task), підготовкою повідомлення про результати роботи (Planning) та повідомлення про результати роботи (Report); 3) мовний етап (Language focus), який складається з аналізу використаних мовних засобів (Analysis) та їх відпрацюванню (Practice) [5]. При застосуванні методу TBL на конкретному його етапі можуть бути використані певні прийоми (стратегії) технології розвитку критичного мислення, зберігаючи при цьому базову модель трьох стадій «виклик – реалізація сенсу (осмислення) – рефлексія (міркування)». Крім того, використовуючи метод TBL, який орієнтований на зміст, можливо зробити навчання критичного мислення більш практично-орієнтованим. На нашу думку, три етапи методу TBL можна співвіднести з 3 стадіями формування критичного мислення. Задля реалізації завдань кожного етапу за допомогою методів розвитку критичного мислення створюються умови, за яких відбувається формування навичок та вмінь критичного мислення.

Підготовчий етап (pre-task) за своїми цілями можна співвіднести зі стадією «виклика» при формуванні критичного мислення. Під час етапу Pre-task викладач позначає тему комунікативного завдання, пробуджує інтерес до теми за допомогою фотографій, постерів, блоку питань - відповідей, кросвордів, відеофрагментів й інших засобів для активізації мисленнєвої діяльності та інтересу учнів до теми. Підготовчий етап має на меті: сфокусувати увагу учнів на темі; звернутися до їхнього життєвого досвіду, до наявних проблем; пробудити інтерес до отримання нової інформації, особистої зацікавленості та розуміння, як це пов'язано з реальним життям; представити контекст для розуміння нових ідей; активувати мотивацію до розв'язування завдання. Прийоми, методи критичного мислення: вірні/невірні твердження; висловлення власних припущень; формулювання «тонких» і «товстих» запитань, відповіді на які потрібно знайти в тексті та інші методи відповідно до теми.

Знання, які були отримані учнями на підготовчому етапі, переходять на рівень усвідомлення. Вони стають мотивом для засвоєння нових знань, підштовхують до міркувань і спонукають учнів підходити до отримання нової інформації свідомо і критично.

Наприкінці підготовчого етапу формулюється саме комунікативне завдання, яке виконується на наступному етапі (Task cycle). Завдання слід

формулювати з урахуванням психологічних процесів, на яких базується критичне мислення, також воно має бути пов'язаним з реальними життєвими ситуаціями та мати кінцевий практичний результат. Завдання, за словами дослідників Д. Ларсена-Фримана та М. Андерсона, має бути змістовним та актуальним, щоб учні бачили причину його виконання та могли бачити, як завдання пов'язане з можливими ситуаціями в їхньому житті поза класом [6]. Саме такі завдання стимулюють розвиток критичного мислення та креативність [7].

Другий етап (Task cycle) складається з роботи над завданням (Task), тобто опрацювання інформації згідно зі завданням, підготовки повідомлення про результати роботи (Planning) та повідомлення про результати роботи (Report). За своїми цілями цей етап можна співвіднести зі стадіями «осмислення» та «рефлексія» під час розвитку критичного мислення. Сам процес виконання завдання є осмисленням цієї проблеми, пошуком відповідей за допомогою певних прийомів. Дії спрямовані на критичне опрацювання інформації, на розвиток умінь виділяти найголовніше й найсуттєвіше, узагальнення отриманої інформації, створення кінцевого мовленнєвого продукту. Учитель може також надати мовний матеріал, необхідний для виконання даного завдання.

Метою цього етапу є: виконання завдання під час опрацювання нової інформації з одночасним її осмисленням; уточнення своїх попередніх відповідей; знаходження відповідей на нові запитання; відбір та аналіз інформації; обговорення інформації; формулювання нових думок, інтегрування нових знань з попередніми, встановлювання зв'язків між різними фактами; підготовка повідомлення про результати роботи та повідомлення про результати роботи. Прийоми, методи критичного мислення: аналіз фактів, встановлення причин, пошук відповідей на поставлені у першій частині уроку запитання, заповнення графічних організаторів, «ажурна пілка», «дискусія», «круглий стіл» та ін. Ті чи ті прийоми розвитку критичного мислення й форми організації діяльності залежать від форми кінцевого продукту.

Третій мовний етап (Language focus) складається з аналізу використаних мовних засобів (Analysis) та їх відпрацювання (Practice) може бути, як зазначає Р. Елліс, не обов'язковим, але може відіграти вирішальну роль у забезпеченні того, щоб виконання завдання було максимально ефективним для мовного розвитку [8]. Поділяючи цю точку зору, ми вважаємо, що мовний етап є важливим і для розвитку критичного мислення, коли відпрацювання граматики чи лексики здійснюється за допомогою прийомів розвитку критичного мислення. На цьому етапі можливі наступні прийоми та методи критичного мислення: правильно/неправильно (на рівні слів, речень), знаходження зайвого слова (поясніть чому?), до списку слів додайте зайві слова (1 - 2), знаходження синонімів/антонімів, співвідношення слова із дефініцією, зміна частини мови, часу речення, класифікація слів за ознаками, складання речень, завершення речення та ін.

Висновки.

Специфіка методу TBL відкриває нові можливості для розвитку критичного мислення учнів. Метод TBL може виступати методичною основою

для розвитку критичного мислення та гармонійно поєднати формування комунікативної компетентності з розвитком критичного мислення учнів. Виконання завдань можна спрямувати на розвиток критичного мислення за допомогою прийомів технології розвитку критичного мислення. Модель навчання за методом TBL – це виконання завдання, тема якого пов'язана із реальними потребами учнів та має для них практичну значущість, із чітко поставленою метою для отримання кінцевого результату. Подальші наші дослідження пов'язані з проведенням анкетування учнів старшої школи для виявлення актуальних життєвих проблем учнів та відбором матеріалу (тексти для аудіювання та читання) як основи для створення ситуацій та завдань задля використання методу TBL на уроках іноземної мови.

Література:

1. Технології розвитку критичного мислення учнів. Адаптований переклад з англ. /Алан Кроуфорд, Е. Венди Саул, Самуел Метьюз, Джеймс Макінстер / заг. ред. Олени Пометун. 2006. 303 с.
2. Савченко С. В., Курило В. С. Формування критичного мислення як одна з умов успішної соціалізації сучасної особистості. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 6 (329), Ч. I, 2019. С 64 – 71. DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-1-64-71
3. Crawford A. Teaching and Learning Strategies for The Thinking Classroom /A. Crawford, J. Makinster, S. Mathews, W. Saul. New York: The International Debate Education Association, 2005. 244 p.
4. Терно С. О. Критичне мислення – Сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя: Просвіта, 2009. 268 с.
5. Willis, D., Willis, J. (2007). *Doing Task-Based Teaching*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 131 p.
6. Larsen-Freeman, D. & Anderson, M. (2011). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University. 318 p.
7. Rodríguez, G., Pérez, N., Núñez, G., Baños, J. E., and Carrió, M. (2019). Developing creative and research skills through an open and interprofessional inquiry-based learning course. *BMC Med. Educ.* 19:134. doi: 10.1186/s12909-019-1563-5

Abstract. *The purpose of the article is to analyze the possibilities of using the potential of the TBL method in foreign language classes for the development of critical thinking. The author concludes that the TBL method may be a methodical basis for the development of critical thinking. The use of the TBL method, which is content-oriented, makes it possible to make critical thinking forming more practically oriented and harmoniously combine the formation of communicative competence along with students' critical thinking formation. The performance of communicative tasks can be aimed at critical thinking developing with the help of critical thinking techniques. The author notes that two stages of the TBL method (Pre – task and Task cycle) may be related to the 3 phases of critical thinking formation (challenge – comprehension – reflection). It distinguishes the purposes of each stage of the TBL lesson and proposes some methods and techniques of critical thinking possible at each stage.*

Key words: *TBL method, critical thinking, lesson stage, development phase, foreign language, learning.*